

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:

OBYWATELU MASZ PRAWO!

Tytuł opracowania:

*Rzecznik Praw Dziecka a ochrona wolności religijnej
(nota informacyjna)*

Autor opracowania:

Dr hab. Marta Osuchowska, prof. ucz.

Strona 1 z 5

Rozwój nauki nad zagadnieniem ochrony praw człowieka w drugiej połowie XX w. spowodował zwrócenie uwagi również na wolność sumienia i religii, w tym specyficznej sytuacji prawa dziecka, które pozostaje skorelowane z prawem rodziców w tej materii. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 r.¹ bezpośrednio formułuje prawa i wolności rodziców w zakresie wychowania swego potomstwa. Wychowanie moralne i religijne, stanowiące pewien obszar ogólnego procesu wychowania dzieci, jest zaliczane do praw naturalnych przysługujących rodzicom, których uznanie i ochrona w państwach demokratycznych nie podlega negacji. Rodzice poprzez swoje działania modyfikują sferę biologiczną i psychiczną dziecka, w zależności od jego dyspozycji, poziomu rozwoju i aktywności własnej, kształtując przy tym jego określoną osobowość. Bez wątplenia do sfery psychicznej zaliczyć należy kształtowanie postawy moralnej i religijnej².

Wolność sumienia i religii to sfera osobista każdego człowieka. Dziecko zatem także posiada prawo związane z samookreśleniem się w sferze jego religijności. Rodzice mają jednak prawo do ukierunkowania dzieci, uwzględniając przy tym ich stopień dojrzałości. Wraz z jego zwiększaniem się, dzieci powinny korzystać z wyboru zasad i wartości, nawet jeśli byłyby one sprzeczne z poglądami i wartościami rodziców. Rozgraniczenie dóbr przebiega w oparciu o kryterium rozwoju i dojrzałości dziecka³. Interpretacja przepisów dotyczących wzajemnych relacji praw rodziców i dzieci nastęrcza dodatkowych problemów z uwagi na fakt, że wolność religijna normuje bardzo intymną i delikatną materię, w której emocje często górują nad racjonalnością regulacji prawnej. Umieszczenie z kolei praw dziecka w dotychczasowym systemie norm prawnych również nie jest rzeczą łatwą. Z jednej strony dominuje pogląd, zgodnie z którym od dziecka należy wymagać bezwzględnego posłuszeństwa, z drugiej zaś nadinterpretacja prawa może spowodować podważenie autorytetu rodziców.

Dziecko ze względu na swoją psychofizyczną niedojrzałość pozostaje pod opieką osób dorosłych aż do pełnoletności⁴. W systemie prawa polskiego w dwóch aktach prawnych znajduje się

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 16 lipca 1997 Nr 78, poz. 483).

² H. Haak, *Władza rodzicielska – komentarz*, Toruń 1995, s. 55.

³ Art. 14 Konwencji o prawach dziecka używa sformułowania „w sposób zgodny z rozwijającymi się zdolnościami dziecka”.

⁴ Art. 92 KRO: „Dziecko pozostaje aż do pełnoletności pod władzą rodzicielską”. Należy przyjąć zatem, że władza rodzicielska powstaje z chwilą urodzenia dziecka i trwa do uzyskania pełnoletności, co ma miejsce zasadniczo z chwilą ukończenia 18. roku życia”.

definicja dziecka. Są to: Konwencja o Prawach Dziecka⁵ oraz Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka⁶. Zgodnie z definicją legalną w nich zawartą, za dziecko uważa się osobę do momentu uzyskania pełnoletności⁷. Zakres praw dziecka nie został kompleksowo uregulowany ani w Konstytucji, ani w żadnym innym akcie prawnym na gruncie prawa polskiego. Niemniej jednak skoro dziecko jest człowiekiem, to należy przyjąć, że stanowi zarazem podmiot wszystkich innych praw człowieka, chociaż nie wszystkie może wykonywać samodzielnie. Z pomocą przychodzą mu rodzice jako przedstawiciele ustawowi, ale także władze publiczne są zobowiązane do ochrony praw dziecka. Dziecko jako osoba niesamodzielna i niedojrzała wymaga szerokiej ochrony nie tylko od swoich najbliższych i rodziców, ale także ze strony władz publicznych. Ochrona praw dziecka, w tym także wolności jego sumienia i wyznania, znajduje swoje uzasadnienie nie tylko w przepisach konstytucyjnych (art. 72 ust. 1). Każdy, kto ma na względzie dobro dziecka i chce je chronić, może zainicjować działania organów administracji publicznej. Dlatego do wykonywania praw dziecka niezbędna jest pomoc jego przedstawicieli ustawowych. Z uwagi na to, że dziecko nie posiada zdolności do wniesienia skargi sądowej w ramach obrony swoich naruszonych praw, obowiązek ten, a zarazem prawo przejmują rodzice lub opiekunowie prawni, którzy mogą wystąpić ze skargą w imieniu dziecka. W praktyce małoletni są reprezentowani przez swoich rodziców jako przedstawicieli ustawowych, jednak istnieje szereg spraw, w których rodzice nie mogą reprezentować dziecka, gdy przeciwną stroną jest jeden z rodziców. Wówczas interesy dziecka reprezentuje kurator ustanowiony przez sąd opiekuńczy (art. 99 KRO)⁸.

Ochrona cywilnoprawna w obszarze prawno-wyznaniowym występuje w związku z ochroną dóbr osobistych, zaś karnoprawna jest związana z przestępstwami wskazanymi w rozdziale XXIV Kodeksu karnego (KK). Należy pamiętać, że w procesie cywilnym i karnym dziecko nie może być reprezentowane przez rodzica, jeśli prawo tego zabrania. Zwłaszcza w sytuacji, gdy dziecko jest

⁵ art. 1 KPD: „W rozumieniu niniejszej konwencji „dziecko” oznacza każdą istotę ludzką w wieku poniżej osiemnastu lat, chyba że zgodnie z prawem odnoszącym się do dziecka uzyska ono wcześniej pełnoletność”.

⁶ Ustawa o Rzeczniku Praw Dziecka (URPD) (Dz. U. z 2000 r. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.) art. 2 ust. 1: „W rozumieniu ustawy dzieckiem jest każda istota ludzka od poczęcia do osiągnięcia pełnoletności”.

⁷ W Polsce pełnoletność uzyskuje osoba po ukończeniu 18 roku życia. Wyjątkiem jest kobieta, która po ukończeniu 16 roku życia i po uzyskaniu zgody sądu rodzinnego zawarła związek małżeński, zob. art. 10 Kodeksu cywilnego (KC), art. 10 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (KRO).

⁸ Szerzej: I. Lach, *Dziecko jako podmiot wolności sumienia i wyznania*, Warszawa 2016.

pokrzywdzonym, a podejrzanym bądź oskarżonym jest jedno lub oboje z rodziców⁹. Ponadto w przypadku naruszenia praw dziecka na gruncie prawa karnego może uczestniczyć prokurator¹⁰. Polskie prawo wskazuje także na inne organy i instytucje, które mogą działać w celu ochrony praw dziecka, w tym Rzecznik Praw Dziecka (RPD).

W związku z ratyfikowaniem przez Rzeczpospolitą Polskę Konwencji o Prawach Dziecka w 1991 r. (KPD) pojawiła się konieczność dostosowania polskich przepisów do jej norm. Dlatego sformułowano przepisy mające na celu ochronę praw dzieci, w tym powołano instytucję stojącą na straży praw dzieci, czyli Rzecznika Praw Dziecka. Ustrojodawca nie sformułował jednak żadnych zasad ani wytycznych w Konstytucji, które miałyby na celu realizację zadań przez ten organ. Ponadto na uwagę zasługuje fakt, że brak jest uregulowania relacji między RPD a Rzecznikiem Praw Obywatelskich (RPO), którzy są krajowymi ombudsmenami i funkcjonują obok siebie. Prawodawca uczynił to dopiero w Ustawie z 2000 r. o Rzeczniku Praw Dziecka¹¹. Na RPO nałożono obowiązek podejmowania spraw skierowanych do niego przez RPD. Z kolei w Ustawie z 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich¹² zobligowano obu rzeczników do wzajemnej współpracy w sprawach poświęconych prawom dziecka (art. 1 ust. 2a) oraz powinność przystąpienia RPO do spraw powierzonych mu przez ombudsmana wyspecjalizowanego w prawach dziecka (art. 10 ust. 2).

Trzeba uwzględnić jednak, że RPD powinien mieć na względzie fakt, że naturalnym środowiskiem rozwoju dziecka jest rodzina, będąca miejscem, w którym dziecko powinno czuć się bezpiecznie, a jego prawa winny być przestrzegane i chronione przed ingerencją z zewnątrz. Wypełniając swoje obowiązki RPD, powinien kierować się przede wszystkim dobrem dziecka i mieć na względzie jego interesy¹³.

W praktyce problematyka wolności religijnej dzieci dotyczy ich konfliktu z rodzicami. Najpełniej ujawnia się to w kwestii uczestnictwa w zajęciach religii w szkole. Mimo to, na gruncie prawnym jest to temat bardziej teoretyczny niż praktyczny. Linia orzecznicza na ten temat nie została

⁹ Ł. Malinowski, *Prawa dziecka w postępowaniu karnym*, „Klinika”, 2013, nr 14, s. 18.

¹⁰ J. Krukowski, *Ochrona wolności myśli, sumienia i religii dziecka*, „Roczniki Nauk Prawnych”, 2003, t. 13, z. 2, s. 17.

¹¹ Dz. U. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.

¹² Tekst jedn. Dz. U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147 z późn. zm.

¹³ P. Jaros, *Rzecznik Praw Dziecka w Polsce. Komentarz do ustawy*, Warszawa 2013, s. 70.

jeszcze jednolicie ugruntowana, ponieważ sprawy takie nieczęsto trafiają na salę rozpraw¹⁴.

---

¹⁴ P. Błasiak-Czerniakowska, *Wolność religijna dziecka a władza rodzicielska*, „MISCELLANEA HISTORICO-IURIDICA”, 2020 Tom XIX, z. 1, s. 209-222.